

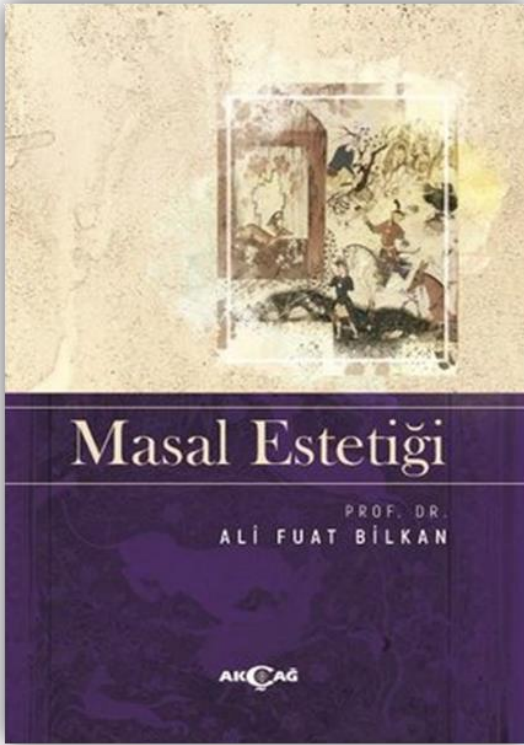
MASAL ESTETİĞİ

*Ebubekir YİĞİT**

Ali Fuat Bilkan, Masal Estetiği. Ankara: Akçağ Yayınları, 2020, 111 s.

ISBN: 978-605-342-570-0.

"Masal, tümüyle kendine ait bir dünya. Zıtların ahenk içinde bir arada olduğu, rüyalar ve mitoslarla karışık. Zaman zamanlılık, mekân mekân ötesi. Olağanüstü varlıklar, sihirli eşyalar, ya in ya da cin olan tebaa..."

Prof. Dr. Ali Fuat Bilkan'ın *Masal Estetiği* adlı eserinde masal türünün kavramsal çerçevesi hakkında bilgilere yer verilmiş ve masallardaki estetik yapı unsurları üzerinde durulmuştur. Ardından masalı etkili kılan anlatım özellikleri değerlendirilmiş ve konuyla ilgili çeşitli masal çözümlerine yer verilmiştir.

Eser, "Masalın Masalı", "Estetiğin Kurgulanması" ve "Masal Okumaları" olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır. Eserin ön sözünde yazar, masalı oluşturan estetik unsurların farklı millet ve kültürler için büyük önem taşıdığını belirtmiştir. "Masalın Masalı" adlı birinci bölümde yazar, bir anlatı türü olarak masalın kavramsal çerçevesini ve kaynağını açıklamaktadır. Buna göre yazar, masalın tamamen bir hayal ürünü olduğunu ve dinleyicilerini olayların gerçekliğine inandırma iddiasında bulunmadığını ifade etmiştir. Ayrıca masalların kaynağıyla ilgili olarak yaygın görüşün Hindistan'da ortaya çıktığı yönünde olduğunu belirtmiştir. Bunun da temel sebepleri arasında Hindistan'da dini hayatın çeşitli olması ve ruh göçü inancının etkili olması

gösterilmektedir. Bu açıdan Bilkan, masalın kaynağından çıkıp çeşitli yollarla farklı kültürler üzerinden masalın yayılmasının anlatının genel karakterini etkilediğini ifade etmektedir. Farklı milletlerin anlatıcılarından seslendirilen masallar her seferinde yeniden şekillendirilmiş, anlatıcının katkı ve düzenlemeleriyle milli bir karaktere bürünmüştür. Buna rağmen eserde masallara sonradan eklenen bu anlatımların masalın tüm insanlığa seslenen ortak payda ve değerlerin anlatılmasını etkilemediği ve masalın dil, kültür, etnik kimlik farkı gözetmeksizin bütün toplumlarda ortak olduğu vurgulanmıştır.

* Bilim Uzmanı, Halk Eğitim Merkezi, Kastamonu. ebuyigit@hotmail.com / ORCID: 0000-0002-0485-7832.

Çalışmada "anlatıcı" kavramı üzerinde durulmuş ve ayrıca anlatıcının rolleri hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Anlatıcı; masalı istediği şekilde genişletebilmekte ve kısaltabilmektedir. Fakat masalda değişmeyen sabit unsurlar bulunmaktadır. Örneğin; nesnelere, isimler ve nitelikler değişse de kahramanlara atfedilen temel fonksiyonlar ve benzer aksiyonlar değişmemektedir. Buradan hareketle masalın klasik bir anlatım türü olarak her coğrafyada ve toplumda kabul gördüğü belirtilmektedir. Sonuç olarak; masalın ders verme, eğitime, kıssadan hisse ve sonuç çıkarma amacına hizmet ettiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında çocukların gelişimi açısından olumlu bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır.

Eserin "Estetiğin Kurgulanması" adlı ikinci bölümünde masalın estetik yapıları incelenmiştir. Ayrıca okurun masala bir bütün olarak bakmasını sağlayan unsurlar üzerinde durulmuştur. Çalışmada estetik kavramı duyulara hitap eden, bireyde edebi bir haz ve heyecan uyandıran bir kavram şeklinde tarif edilmiştir. Masalın başlarında söylenen "Bir varmış, bir yokmuş. Zaman zaman içinde kalbur saman içinde. Develer tellal iken..." gibi telkin ve tekerlemeler, okuyucuyu ütöpik bir dünyaya sevk etmektedir. Yazar bu durumun okuyucunun estetik heyecanını canlı tutmada ve merak unsurunu sürdürmede önemli bir adım olduğunu vurgulamaktadır. Burada temel amaç okuyucunun ilgisini çekmek ve dikkatini sürekli kılmaktır. Masalda sürekli arzu edilene ulaşma düşüncesinin varlığı da merak unsurunu diri tutan temel etkenlerdendir. Bölümde ayrıca dikkat çeken noktalardan bir diğeri de masalın insanlar üzerindeki psikolojik etkisidir. Masalların sonunda kötü insanların cezalandırılması ve iyi insanların ödüllendirilmesi bireylere psikolojik bir rahatlama sağlamaktadır. Bu bakımdan masal insanın dış dünyaya bağını keserek ona acılarını ve düşüncelerini bir an olsun unutmaya imkân sağlamaktadır. Bölümde geçen bir diğer masal unsuru zıtlıkların ahengidir. Masalların "tezatların ahengi"nden oluşan bir estetik dokuya sahip olduğundan bahsedilmektedir. Buna "doğruluk-haksızlık", "tevazu-kibir" ve "iyi-kötü" gibi kavramlar örnek verilmektedir. Ayrıca bu bölümde masalların; rüyalar ve mitoslar ile bazı ortak paydalar taşıdığına değinilmektedir. Sihir ve büyü, hastaları iyileştirme, körleri iyileştirme, havada uçma, ejderha ile mücadele etme gibi örnekler üzerinden konu somutlaştırılmıştır.

Eserde ayrıca masal sayılarının temelde bir anlama dayandırıldığından bahsedilmektedir. Masallarda genel olarak üç, yedi ve kırk sayıları görülmektedir. Masallarda sık görülen üç sayısı Hinduizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi dinlerde sembolik bir değere sahiptir. Yedi sayısı da "yaratılışın sayısı" olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli kültürlerde ve inançlarda yedi rakamının farklı sembolik değerleri mevcuttur. Örneğin Eski Mısır'da cennete giden yedi yol olduğundan bahsedilmektedir. Kırk sayısı da tıpkı "üç" ve "yedi" sayıları gibi sembolik değere sahip bir sayıdır. İslamiyet'te kırk sayısı sık görülmektedir. Hz. Muhammed'e vahiy kırk yaşında iken gelmiştir. Dolayısıyla üç, yedi ve kırk sayıları dini, tasavvufi ve felsefi anlamlar taşıyan sembolik sayılardır.

"Masal renkleri", "Masal zamanı", "Masal mekânı", "Masal kahramanları ve hayvanları" ile "Masal üslubu" adlı bölümlerde masalın yapı unsurları açıklanmaktadır. "Masal renkleri" bölümünde masallarda sık geçen renklerin genelde siyah, beyaz, ak ve kara şeklinde geçtiği belirtilmiştir. "Masal zamanı ve mekânı" bölümünde de masallarda zamanın ve mekânın belirsiz olduğu vurgulanmıştır. "Masal kahramanları ve hayvanları" bölümünde masallarda her türlü kişi ve tabiatüstü varlıkların ortaya çıkabileceği açıklanmıştır. Masal kişileri tarihsiz ve mekânsız kişilerdir. Bu kişilerin ırkı, dini, dili belirgin değildir. Örneğin kitapta adı geçen bazı kahramanlar şunlardır: Keloğlan, Köse, Cadı, Dev, Padişah. Masallarda hayvanlar ise genellikle insan tipleriyle benzerlik göstermektedir. Tilkinin kurnazlığı, aslanın kuvveti ve otoritesi, eşeğin aptallığı bunlardan birkaçıdır. "Masallarda üslup" bölümünde ise masalın milli bir karakter kazanmasında önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Masallar, bir dilin en doğal halini yansıtmaktadır. Masaldaki sembolik anlatımlar, devrik cümle yapısı, deyim ve atasözleri gibi dil hususiyetleri konuşma dilinin rahatlığı içerisinde ortaya konmaktadır. Bunun dışında masallarda; teşbih, telmih, istiare, teşhis ve intak gibi birçok edebi sanata rastlanmaktadır. Bu yönüyle masallar önemli bir dil hazinesini içermektedir. Masal dilinin ve üslubunun niteliğini anlatıcının kültürü, dil becerisi ve birikimi belirlemektedir. Buradan hareketle masalın dayandığı yapı unsurlarının derin manalar taşıdığı ve daha birçok olumlu özelliğiyle sözlü kültürün önemli bir parçası olduğu görülmüştür.

Eserin üçüncü ve son başlığı olan "Masal Okumaları" bölümünde masal örnekleri üzerinden yapısal unsurlar tespit edilmiştir. "Batıya Yolculuğun Hikâyesi", "Pabuçlu Mehmet Ağa", "Kaşıkçı Baba", "Horoz", "Padişah ve Cariye" olmak üzere beş anlatı metni sembolik dil yönünden çözümlenmiştir.

Bilkan, eserini "Sonuç Yerine" başlığıyla Ignacs Kunos'un sözleriyle noktalamaktadır:

"İşte efendilerim, Türk masal dünyasının büyüğü devletleri, sihirli memleketleri, rüyalı halkı. Bu cinli perili masal âlemi tohumları belki binlerce halkın gönlünde, fikirlerinin derinliklerinde yerleşerek çiçekler açmış, şairane meyvalar yetiştirmiştir. Dünyanın bu masal âlemi, zaten geçmiş yüzyılları hatırlatırken her bir milletin geçmişini rüya görmüş gibi karşılar. Edebiyat tarihleri, bu geçmiş zamanların koca yıllarını takip edemez; çeşmelerine kadar yetişemez; hiçbir eser insanda izlerini bulamaz... Ne kitaplarda yazılıdır ne de resimlerde çizili... His olunan yerler, yalnız halkın gönlü, insanların kalbidir. Dünyada olup bitenlerin eski zamanları, yalnız harp olaylarını değil, gönüllerdeki hisleri, duyguları da saklamıştır vakitler kitaplar henüz yazılmamış, eserler hiç yayımlanmamış olup yalnız ağızdan ağza, kalpten kalbe ulaşan düşünceler yazılıp atadan torun, torundan ata olarak yüzyıllardan yüzyıllara miras kaldı. Masallar hem eski zamanların dinini ve bu dinlerin nasıl olduklarını, hem de geçmiş zamanlarda yaşayanların edebiyatını, yargılarını, yazılmış tarihlerden daha fazla anlatır. Masal dediğimiz şey, her milletin dönen aynasıdır. Bu aynaya bakacak olursak, hem eskilerin ibadetlerini, hem eski zamanlarımızın ahlakını da görmüş oluruz. Halk beyitleri, halkın lirik şiirleri oldukları gibi, masallar da (epik-destani) türünden olup birbirini tamamlar ve bütünler. Bu sebeplerden dolayıdır ki, dünyadaki her bir milletin, kendine ait folklorunu toplaması ve yayınlaması milliyet namusuna ve borcuna ilişik bir kutsi görevdir" (Bilkan 2020: 110).

Ali Fuat Bilkan, bu çalışmasıyla masalların estetik boyutu hakkında önemli bilgiler vermiş ve konuyla ilgili çeşitli masal örnekleri üzerinden analiz yapmıştır. Bu analizlerle Doğu masallarının din ve tasavvuf bilgisi ile mitolojik unsurlar ışığında değerlendirilmiştir. Eserde ayrıca masalın yapısal özellikleri incelenmiştir. Bu bakımdan çalışmanın geniş çaplı bir araştırma sürecinden geçtiği görülmektedir.

Kaynakça

Bilkan, Ali Fuat (2020). Masal Estetiği. Ankara: Akçağ Yayınları.